

## **КРИТИКА ТА БІБЛІОГРАФІЯ**



**В. М. ТАРАСЕВИЧ,**  
*доктор економічних наук, професор,  
завідувач кафедри міжнародної економіки,  
політичної економії та управління,  
Національна металургійна академія України*

## **АКТУАЛЬНІ ВИМІРИ СУЧАСНОЇ ПОЛІТИЧНОЇ ЕКОНОМІЇ**

(рецензія на монографію авторів

**д.е.н., професора Ю. К. Зайцева Ю. К., д.е.н., проф. О. М. Москаленко  
«Філософсько-методологічні засади архітектоніки предмету сучасної  
політичної економії» (перша книга монографії «Сучасна політична  
економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства»))**

Нещодавно вийшла в світ перша книга монографії докторів економічних наук, професорів Київського національного економічного університету імені Вадима Гетьмана Юрія Кузьмича Зайцева і Олександри Миколаївни Москаленко під назвою «Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства : у 2 кн. — Кн. I. Філософсько-методологічні засади архітектоніки предмета сучасної політичної економії : монографія / Ю. К. Зайцев, О. М. Москаленко. — Київ: КНЕУ, 2018. — 397, [3] с.», що стало важливим внеском у розвиток української фундаментальної економічної науки. Немає сумніву, що публікація таких праць чинить світоглядний вплив на учених і практиків, на характер підходів і напрями досліджень, трансформує наукові погляди й рівень філософсько-етичного сприйняття соціально-економічної дійсності в її складності, нестабільності, уразливості, що може буде корисним для суспільства загалом, зокрема й для навчання молодого покоління науковців.

Монографія має важливе теоретико-методологічне значення, а її актуальність полягає у визначенні місця, ролі та функцій сучасної політичної економії в системі наук, пов'язаних з пізнанням закономірностей і тенденцій розвитку сучасних економічних систем, природи суперечностей у системі економічних і соціальних відносин глобалізованого світу. Тематика монографії є нагальною та принциповою з позицій окреслення нової методологічної парадигми розвитку людства і людини в умовах парадоксального, на перший погляд, поглиблення нерівності та несправедливості у відносинах при постійному зростанні технологічних можливостей їх скорочення, а також зростання впливу ідей концепції трансгуманізму, які носять дуже неоднозначний характер щодо визначення сутності самої людини, отже й природи суспільства в цілому.

Монографія складається з чотирьох об'єднаних єдиною логікою розділів, а саме: *Розділ 1.* Ендогенні та екзогенні чинники формування предметного поля та методології сучасної політичної економії; *Розділ 2.* Теоретико-методологічні проблеми становлення сучасної політичної економії; *Розділ 3.* Актуальні напрями досліджень у полі предмета сучасної політичної економії; *Розділ 4.* Політична економія середнього класу. У розділах розкриваються основні завдання монографічного дослідження щодо формулювання розширеного і оновленого предметного поля сучасної політичної економії, виділення її відокремлених новітніх напрямів, а отже й щодо сучасних підходів у методології пізнання сутності закономірностей і тенденцій розвитку економічних систем, діалектики співвідношення суб'єктивного мислення і об'єктивного економічного розвитку та трансформації ціннісних орієнтирів розвитку сучасної економіки.

Автори переконливо доводять і аргументують, що об'єкт дослідження сучасної політичної економії є настільки складний унаслідок стрімкого розвитку суспільних інституціональних форм функціонування економічної системи (таких, наприклад, як постіндустріальна, інформаційна, цифрова, глобалізована економіка тощо), що неминуче детермінує певну диференціацію об'єкта та предмета в рамках самої політичної економії (постіндустріального суспільства, нової, інституціональної, політичної економії глобалізованого суспільства, субстантивістської політичної економії, політичної економії посткапіталістичного суспільства, політекономії середнього класу тощо) і, відповідно, формулювання певних форм, норм і правил досліджень закономірностей та інституціональних форм функціонування цих конкретних специфічних об'єктів економічного та соціального життя. Заслужують на підтримку ідеї авторів щодо визначення найважливіших інституціональних норм та правил, що визначають зміст поля досліджень, та які мають

залишитися єдиними для всіх напрямів: «це закони та закономірності розвитку системи економічних і соціальних відносин під впливом змін у технологічному способі виробництва та в суспільстві, в його політичній системі; нові інститути й інституціональні форми, які забезпечують ефективну мотивацію інтеграції абсолютної більшості працездатних індивідів в економічну діяльність».

Дослідження змісту самостійних і вочевидь самодостатніх наукових напрямів у предметному полі сучасної політичної економії є відзначається новим науковим поглядом щодо диверсифікації предмету дослідження, та, разом з тим, сміливим баченням фундаментальної економічної науки – сучасної політичної економії. Автори розвивають свої наукові погляди щодо зміни парадигми предмета й методології досліджень економічних явищ і процесів, тенденцій їх розвитку у віддаленій перспективі, відчуваючи динамізм інституціонального середовища і теоретичної науки, яка рефлексує над цими процесами й закономірностями. Дослідники фіксують і послідовно проводять ідею, що такий динамізм і релевантні зміни дістають прояв насамперед у збагаченні цілей економічного розвитку, соціалізації всіх інституціональних форм економічного життя. До того ж, ключовим принципом сучасної парадигми теоретичних досліджень автори визнають «потребу та здатність людини до сприйняття багатомірності та складності економічного життя, багатоваріантності соціально-економічного розвитку, до усвідомлення того, що різні підходи, школи, напрями визначають лише його окремі сторони, розкривають лише частки істини». Важливо, що автори праці акцентують увагу на доцільності імплементації в економічній теоретичній науці тенденції «руху до синтезуючого мислення» й принципу методологічного плюралізму в проведенні політико-економічного аналізу та досліджень складних економічних, соціальних і політичних проблем сучасного суспільства. Важливим на їх слухний погляд є водночас «подолання предметної та методологічної автаркії» у вивченні природи складних економічних явищ і процесів.

Конструктивним і плідним підходом авторів до визначення та характеристики філософсько-методологічних основ формування архітекtonіки предмету сучасної політичної економії є розгорнутий аналіз та спроба розв'язання таких засадничих теоретико-методологічних проблем як: діалектика співвідношення суб'єктивного мислення та об'єктивної логіки економічного розвитку в економічних дослідженнях, визначення діалектики взаємозалежностей сучасної економіки та сучасного суспільства, впливу рушійних сил цивілізації на економічний розвиток, причин, принципів і форм трансформації ціннісних орієнтирів економічного та соціального розвитку, соціально-економічних наслідків трансформації форм, функцій, результатів

праці в інформаційній економіці тощо. Окреслюючи причини та теоретико-методологічні проблеми становлення сучасної політичної економії, професори Ю. К. Зайцев та О. М. Москаленко визначають поле її предмету, обґрунтовують об'єктивний характер ускладнення його структури, досліджують її інституційні форми і, зокрема, такі багато в чому «цілинні» як політична економія постіндустріального суспільства, політична економія посткапіталістичного суспільства, політична економія середнього класу тощо.

Особливо цікавою частиною монографії є дискусія про ціннісні орієнтири розвитку суспільства, трансформацію форм праці і мотивації до праці, цінності у розподілі і споживанні, доступу до матеріальних благ. Доцільність дослідження філософських засад і принципів розвитку сучасної економіки у предметному полі сучасної політичної економії автори визначають, насамперед, існуванням реальної та безпосередньої взаємозалежності між рівнем розвитку суспільного виробництва, станом сформованості та рівнем узгодженості інтересів основних суб'єктів економічного життя (як у межах національних, так і регіональних, глобальної господарських систем) і рівнем розвитку та реалізації потреб суспільства у культурі, духовності, етичних нормах у сфері праці та бізнесу, які формують ту чи іншу якість системи ціннісних орієнтирів індивіда та суспільства в цілому. У монографії дискутуються проблеми несправедливості в розподілі, економічної нерівності, нерівномірності розвитку й наслідків для економіки та суспільства, визначаються субстанціональні причини таких процесів і пропонуються напрями зняття суперечностей в економічному розвитку посткапіталістичного суспільства.

Цікавим самостійним напрямом у монографії є політична економія середнього класу, потреба у якій, на погляд авторів, диктується складністю суперечностей між суспільними класами, їх впливу на економіку. Політична економія середнього класу окреслює проблемне поле сучасної філософії, економіки та політики середнього класу, задає парадигму обговорення ключових політико-економічних питань, визначає концептуальний і методологічний інструментарій досліджень у цій сфері, пізнає закони та закономірності формування, розвитку та функціонування середнього класу, суперечності домінування «порядків закритого доступу», що пов'язані «вилученням доходів і багатства однієї частини суспільства заради вигоди іншої його частини».

Отже, автори плідно розвивають сучасну політичну економію, з науковою наполегливістю відстоюють важливість практичної ролі цієї науки в економічній діяльності та економічній політиці, в осмисленні суперечностей сучасної неоліберальної економіки і суспільства. У монографії розвинуто низку важливих наукових напрямів. Водночас монографічне дослідження має цілісну

змістовну структуру, містить ряд оригінальних і достатньо обґрунтованих узагальнень, висновків, пропозицій, рекомендацій дослідникам проблеми, що дає право говорити про значний внесок авторів у розвиток вітчизняної теоретичної думки в предметному полі політико-економічних досліджень.

Немає сумнівів, що монографія д.е.н., проф. Ю. К. Зайцева та д.е.н., проф. О. М. Москаленко буде корисною для вчених, державних службовців, бізнесменів, студентів, всіх тих, кого цікавлять проблеми методології фундаментальної економічної науки й шляхи пізнання субстанціональних причин суперечностей, що виникають в умовах сучасного глобалізованого суспільства.

### Список використаної літератури

1. Зайцев Ю.К. Сучасна політична економія як теоретична основа економічного розвитку суспільства : у 2 кн. – Кн. I. Філософсько-методологічні засади архітекtonіки предмета сучасної політичної економії : монографія / Ю.К. Зайцев, О.М. Москаленко. – Київ: КНЕУ, 2018. – 397, [3] с.

### References

1. Zaitsev, Yu. and Moskalenko, O. (2018). *Suchasna politychna ekonomiiia yak teoretychna osnova ekonomichnoho rozvytku suspilstva : u 2 kn. — Kn. I. Filsofsko-metodolohichni zasady arkhitektoniky predmeta suchasnoi politychnoi ekonomii: monohrafiia* [Modern political economy as a theoretical basis for economic development of society: in 2 books. - Book. I. Philosophical and methodological principles of architectonics of the subject of modern political economy: monograph], Kyiv: KNEU.

*Рекомендована до публікації 17.02.2020 р.*

*Надійшла до редакції 13.01.2020 р.*